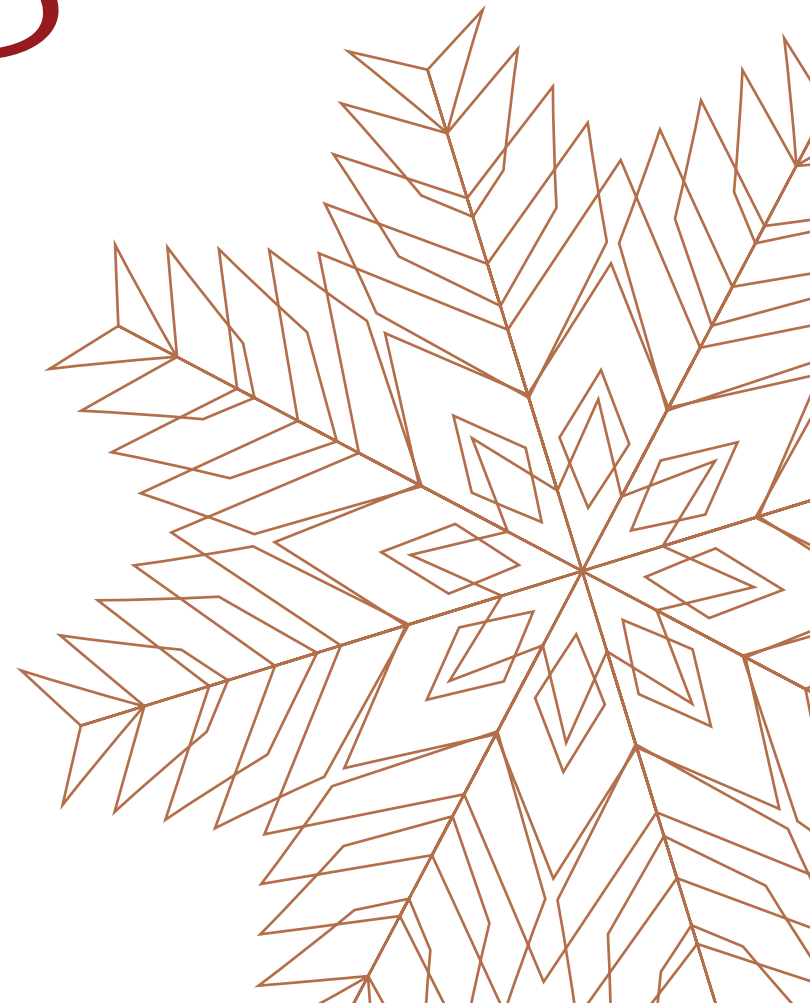

JÕULUSÕIMEDE
TRADITSIOON
MEIL JA MUJAL

VHK 2015

JÕULUSÕIM ON VÄGA VANA KRISTLIK TRADITSIOON

PHILIPPE JOURDAN,
ROOMA-KATOLIKU KIRIKU PIISKOP

Jõulusõimest rääkima hakates tuleb alustada sellest, mida jõulusõim kujutab – Pühast Perekonnast ehk Jeesuse perekonnast: Maarja, Joosep ja Jeesuslaps. Püha Perekond on kristlaste jaoks väga armastatud mõiste. Selles väljendub usk, et Jumal on ühinenud inimkonnaga selle läbi, et ta sai inimeseks. See samm – inimeseks saanud Jumal – ei oleks reaalne, kui Jeesusel ei oleks inimsust, st tema vanemaid. Meid ei tee inimeseks mitte meie välimus, oskused või teadmised, vaid see, et meile on elu andnud

inimesed. Perekond on armastuse osadus, milles on iga inimene kutsutud kasvama ja kus ta õpib, mis on armastus (see on ehk kõige väärtuslikum teadmine üldse). Perekonnas õpib inimene elama teistele, mitte ainult endale. Ilma perekonnata oleksime kõik suured egoistid, võib-olla just seetõttu Jumal tahtiski, et meil oleks pere – see sunnib meid ületama oma enesekesksust ja andma ennast teistele. Seetõttu võib öelda, et mitte ainult meie ei kasvata oma perekonda, vaid perekond kasvatab ka meid, isegi siis, kui oleme juba täiskasvanud. Perekond kujundab meie inimsust rohkem kui töö, hobid vm. Järelikult Jumala inimeseks saamine ei oleks täielik, kui Jeesusel ei oleks vanemaid ja kui vanemad ei mängiks Jeesuse elus nii suurt rolli. Nii nagu meie vanemad on teinud palju rohkem kui andnud meile bioloogilise elu, nii ei piirdu ka Kristuse vanemate roll ainult sellega, et Maarja andis Jeesusele elu. Joosep, nagu me teame, ei olnud küll Jeesuse päris isa, aga ta oli inimene, kellele Jumal usaldas oma ema ja ka ennast. Ta oli Neitsi Maarja abikaasa. Joosep ja Maarja on kõikide abielupaaride eeskujud ja eestkostjad, seetõttu on kristlikus traditsioonis Pühale Perekonnale nii palju tähelepanu pööratud. Nende roll ei ole ainult sümboolne, vaid ka teoloogiline – osa meie usust. Sellest tulenes, et juba väga varakult hakkasid inimesed kirikutes kujutama just Jeesuse sündi. Kuna Jumal on saanud inimeseks, siis on nähtamatu saanud nähtavaks, järelikult tohib teha seda, mis Vanas Testamendis oli keelatud – kujutada seda, mis on jumalik, sest see on olnud Jumala enda soov muutuda nähtavaks. Me kujutame, kuidas Ta sünnib Petlemmas ja kuidas Tema ümber on Maarja ja Joosep. Jeesuse elust räägivad kõige üksikasjalikumalt 2.-3. sajandil kirjutatud apokrüüfilised evangeeliumid, kus krist-

lik rahvas on väljendanud oma mälestusi. Neist leiame detaile, mida kohtame tihti ka jõulusõimes, näiteks et Jeesuse sündimise juures olid ka härg ja eesel. Olgugi, et need ei ole kanoonilised, st otseselt Jumala poolt inspireeritud tekstid, aga nagu Kirik ütleb – apogrüüfid väljendavad inimeste usku, vagadust.

Jõulusõime kujundamine on väga vana traditsioon, juba Rooma ajal olid teatud kirikud tuntud just selle poolest. Kõige vanem säilinud Neitsi Maarja ja lapse pilt asub Rooma katakombides ja pärineb 2. sajandist, kui ei olnud veel kirikuidki (esimesed kirikud ehitati 4. sajandil). 12. sajandil elanud Püha Franciscus tundis pärimuse järgi eriti suurt armastust Jeesuse inimsuse vastu ja tema soov oli, et jõulusõimed, mis tol ajal olid peamiselt kirikutes, toodaks sinna, kuhu nad tegelikult kuuluvad – kodudesse. Sellest ajast peale levis see komme eriti tänu frantsisklaste ordule kiiresti üle terve Euroopa – Püha Perekont pidi olema igas kodus, et inimesed õpiksid rohkem pühitsema oma pereelu ja avastama, et pereelu ei ole ainult maapealne ja inimlik asi, vaid midagi, mida Jumal õnnistab ja mis on pühitsetav. See traditsioon on tänapäevani elav, küll rohkem katoliiklikes maades, kus sakraalkunsti realism on olnud tähtsam kui idakirikus. Näidata Jumala inimsust on olnud länekristluse vaimsuses väga tähtis (ka näiteks ristilöödud Kristus paneb meid selle reaalsuse ette). See on realism, mida võib nimetada isegi kristlikuks materialismiks, mis ei ole halb, sest aitab tasakaalustada kiriku ajaloos tihti probleemiks olnud liigset spiritualismi – samal ajal, kui Jumal on tulnud inimesele vastu ja saanud inimeseks, kipub inimene seda materiaalsust ignoreerima ja nägema seda ainult abstraktse spirituaalse sündmusena, mis ei kuulu maailmale.

Pärast reformatsiooni jõulusõimede tähtsus luterlikes maades veidi vähenes, sest luterlaste seas oli tükk aega hirm pühakujude ees, ka Eestis rüüstatati sellepärast kirikuid. See tulenes väärarusaamast, et kui me teeme kujusid, siis me kummardame rohkem kujusid kui Jumalat. Aga ei tohi unustada, et

inimene ei ole ainult hing, nii et kujud aitavad meil ka Jumalale lähemale jõuda. Õnneks on eelarvamustest nüüdseks suurel määral vabanetud ja jõulusõimi tehakse hea meelega ka luterlikes maades.

Iga rahvas, piirkond või kultuur on jõulusõime traditsiooni omal viisil kodustanud ja seetõttu on erinevaid jõulusõimede stiile sama palju kui erinevaid kultuure, iga rahvas on pannud neisse oma parimad oskused. Näiteks on väga tuntud Itaalia jõulusõimed, eriti Napoli koolkond – nad ehitavad sõime ümber terve küla, mis ei vasta küll täpselt ajaloole, sest me ei tea, kui kaugel oli külast see koht, kus Issand sündis, aga igal juhul on Jeesuslaps ümbritsetud igat sorti ametimeestest, kes kõik toovad talle kingituseks oma toodangut. Seal ei ole mitte ainult karjased, vaid ka pagarid, käsitöölised jt inimesed, kellest Piibel ei räägi ja kes ei pruukinud toleaesgses Petlemmas üldse tegutseda, tänapäeval võiks nende hulgas olla ka näiteks arvutitootjaid jmt ametimehi. See on viis näidata mitte ainult sündimise reaalsust, vaid ka seda, kuidas iga elukutse esindaja, iga pere, iga inimene võib ohverdada oma töö Jeesusele, et Kristus pühitseb iga

inimese tööd ja tegevust. Jõulusõimede tegemisel on ka vaimne tasand – see ei ole teater ega film, et näidata ajaloolist reaalsust Jeesuse sündimisest, vaid sellega soovitakse edasi anda ka vaimset sõnumit, mis on universaalne ja igavene kuni maailma lõpuni. Hispaanias ja Prantsusmaal aga armastatakse teha

väga suuri jõulusõimi. Mäletan, et Pariisi linnavalitsuse ees oli igal aastal tohutu suur jõulusõim, mida inimesed, eriti muidugi lapsed, imetlemas käisid. Sinna oli tehtud terve maailm, maastik jõgede, mägede ja orgudega jne. Poola traditsioon on aga Lääne-Euroopast üsna erinev. Nad ei kujunda küla, vaid Jeesus sünnib hoopis lossis. Selle vaimne tähendus on, et Kristus on kuningas, sest nagu pühakiri ütleb – Jeesuse ees põlvitavad kõik inglid ja inimesed ja kogu loodu. See rõhutab juba teist aspekti sellest, kes Kristus on, sellel on samuti teoloogiline tähendus. Leedu jõulusõim asub aga metsa sees ja selles on kaunilt voolitud puukujud. Nende näod tunduvad küll pisut kurvavõitu, aga selline on nende rahvuslik stiil.

Iga inimene võib panna jõulusõime seda, mida ta tahab. Iga pere võib teha väikese lihtsa jõulusõime, mis teeb nähtavaks jõulupühade tuleku. Jõulusõim kõneleb jõulude tegelikust tähendusest rohkem kui küünlad, kuuseoksad jm. Eriti laste jaoks on Petlemma sündmuse visuaalne kujutamine meeldejääv, see kujutis tuleb neile silme ette, kui nad loevad piiblit või kui keegi räägib neile Jeesuse sünnist. Sellest tuleb ka paljudes kohtades väga populaarne elavate jõulusõimede traditsioon: kujude asemel on jõulusõimes inimesed, tavaliselt just lapsed, kesköömissa eel nad elustuvad ja etendavad evangeeliumisündmusi.

Mäletan, et minu kodukülas algas sellega jõuluöö missa. See oli alati väga oodatud sündmus – kogu pere õmbles riideid, igapähe oli mingi roll, kõik lapsed olid kaasatud, keegi ei jäänud kõrvale. Sellest ilusast traditsioonist on jäänud väga helged mälestused.

JÕULUSÕIM MAARJAMAA KIRIKUS

PEETER PAENURM, EELK VAIMULIK

Evangeeliumi kuulutamiseks tuleb kasutada kõiki võimalusi ja vahendeid. Nii on olnud Jumala sõna lugemise, õpetamise ja jutlustamise kõrval oluliseks kuulutusvormiks ka muusika ja kunst. Maarjamaal on läbi aegade osatud hinnata laulu ja muusikat oma usu väljendamiseks. Tänapäeval oleme hakanud järjest rohkem kasutama visuaalseid väljendusvõimalusi. Jõulusõime meisterdamine on üks võimalus muuta jõuluevangeelium silmadega kogetavaks, sõltumata vanusest ja lugemis- oskusest.

Jõulusõimede meisterdamine Maarjamaal vajaks põhjalikumat

uurimist. Luterlik, õigeusu, katoliku ja vabakiriklik traditsioon on kaua aega käinud omaette radu ja isegi luterlike koguduste jõulusõimede praktika osas jääb minu info lünklikuks. Seepärast kirjutan vaid mõnest isiklikust kogemusest.

Kui tulin 1991. aastal Ridalasse vaimulikuks, meisterdasime jõuluks kirikusse suure kuuse ette lihtsa elusuuruses sõime, kuhu kirikuteenija tõi kodust värsket heina ja ühe lihtsa laste nuku, mille mähkisime valge teki sisse ja asetasime heinte peale. See oli kauniks illustratsiooniks jõuluevangeeliumile ja mõnigi ema tuli pärast jõuluteenistust lapsega sõime lähedalt uudistama.

Niisugune sõim kirikus kuuse all ei olnud minu leiutis, vaid nõnda oli tehtud ka minu lapsepõlve kodukoguduses. Tean, et selliseid sõimesid oli mitmel poole Eesti luterlikes kirikutes, nii linna- kui maakogudustes. Mõnel pool seisis sõim kuuse juures, mõnel pool kiriku võidukaare all.

Kuna sõim oli elusuuruses, sinna juurde Maarjat, Joosepit ja teisi jõuluevangeeliumi tegelasi ei tehtud. Tean mõnest katsetusest, kus sõime juurde asetati Maarjaks ja Joosepiks poest laenatud riidemannkeenid. Kuid mitmel pool kirikutes asendasid ja asendavad tänagi suuri nukke lapsed, kes laulavad kui ingliskoos jõuluõhtu teenistusel sõime juures. Elusuuruses sõime saab kasutada ka laste jõulunäidendis ja muuta see elusaks pildiks.

1999. aasta jõuludel tehti jõuluõhtu jumalateenistuse TV-ülekanne Ridala kirikust ja selleks puhuks meisterdas koguduse pühapäevakooli õpetaja ja osav käsitöömeister Meeta Tomingas kirikusse terve jõuluevangeeliumi tegelaste komplekti. Neid oli kümnekond väikest riidenukku, Maarjal olid seljas rahvariided, Joosepil ja karjastel lihtsad Eesti talumehe linased särk ja püksid. Kolm tarka said selga kirevamad rüüd. Koos õlgedest laudakatuse, samblavaiba ja ehtsast lambavillast meisterdatud lammastega mõjus altarisesisele kujundatud sõimekompositsioon

üsna koduse taluõuena. Leidsime, et nõnda jõuab aastatuhandete tagune sõnum tänasesse konteksti.

Paar aastat hiljem Tartu Maarja kogudusse tööle asudes ootas mind juba ees imeline komplekt jõuluevangeeliumi tegelasi. Üks Soome sõpruskoguduse lastetöö tegija oli käinud aasta varem Tartus ja meisterdanud koos koguduse pühapäevakooli õpetajatega hulga erilisi nukke. Nägusid nukkudel ei olnud – need tuli vaatajal ise juurde mõelda. Kuid see-eest oli nukkudel sees pehme traat ja jalgadeks tinasaapad, mis võimaldasid panna nukke kergesti kõiksugustesse asenditesse - seisma, astuma, põlvitama, kummardama. Ja see muutis nukud väga ilmekaks. Riided, soengud ja peakatted olid nukkudel ajastutruud. Komplektis olid ka villapalli sarnased lambad ja isegi eesel ja kaamel. Varustusse kuulus veel hulga erinevates värvides villa, millest sai kujundada rohelist muru, heina ja põhku sõime ja lauda põrandale ning kollast liiva tarkade ja kaameli jalgade alla.

Aastate jooksul kasutasime neid nukke erinevates sõimekompositsioonides. Kogudusemaja fuajees oli kunagisest riidehoiust alles jäänud aken, mille taha sai paigutada jõulusõime ja sinna juurde kuuluvad nukud. Aken oli käidava koha peal ja hakkas silma kõigile majja astujatele.

Järgmisel aastal panime nukud kogudusemaja tänavaäärsele esimese korruse neljale aknale: ühele sõim Maarja ja Joosepiga, teisele karjased ja ingel, kolmandale Idamaa targad. Neljandale jagus lapsi ja teisi nukke, kes samuti olid teel sõime poole. Pimedal ajal olid nukud valgustatud ja moodustasid toreda aknakau-

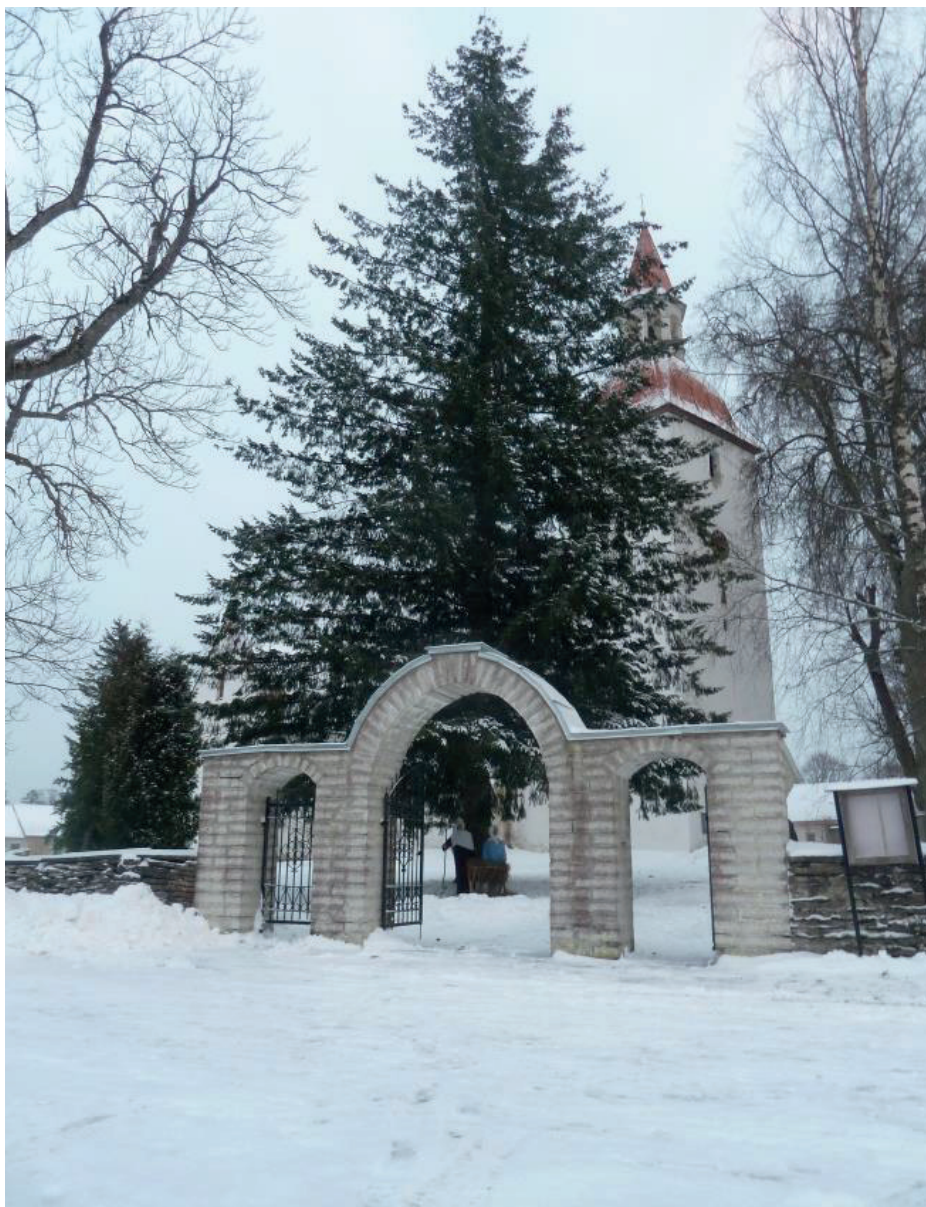
nistuse. Kuna aknaservad olid inimese silmadest pisut kõrgemal, võisid päeva ajal tänaval liikujad mööda astuda ega pannud jõulusõime tähelegi.

Nii tööme nukud kirikusaali ja kujundasime seinale ruumilised jõulusõime pildid. Tänavale need ei paistnud, kuid teistpidi oli sõim igati väärikas kohas – kirikus ja kõigile hästi näha. Siis mõtlesime ja proovisime, et ilmekad nukud oleksid ka väikestele lastele lähemalt vaadeldavad. Oli väike hirm, et sõimekompositsiooni nõ põrandatasandile tuues võib mõni laps hakata nendega mängima ja oma äranägemist mööda ümber paigutama või mõni möödamineja paneb nuku lihtsalt tasku.

Ehitasime kogudusemaja fuajee suurele aknale riili-laadse mitmekorruselise Petlemma lauda ja kujundasime sinna oma jõulusõime. Kõik oli silma ees ja katsuda nii suurtele kui väikestele. Kuid ei mäleta, et mitme aasta jooksul oleks keegi midagi ümber ajanud või minema viinud.

Huvitav kogemus on ka Kuusalust, kus noortekeskuse adventiüritusel 2012 meisterdati üheskoos elu-suuruses sõim ja kaks nukku - Maarja ja Joosep. Need on mitmel aastal seisnud adventiaja algusest kuni kolmekuningani kirikuaias suure kuuse all. Sõim on hästi näha tänaval liikujatele ja hakkab silma ka seetõttu, et kõrge kuusk on sel ajal elektrilampidega ehitud. Sõime gruppi saaks täiendada veel teiste jõuluevangeeliumi tegelastega ja ehitada nende kohale väikese katuse. Samas on just suur kuusk kõnekas element. Olid ju ka Maarja ja Joosep jõuluõöl kodust kaugel ja neil ei olnud väärikat ööbimiskohta – nad olid ka sattunud „kuuse alla“, kui jõululaps siia ilma sündis.

JÕULUSÕIMED EESTIS JA POOLAS

SLAWOMIRA BOROWSKA-PETERSON,
POOLA VABARIIGI SUURSAATKONNA KULTUURIKORRALDUSE
SPETSIALIST

Kui mõtlen jõulusõimede peale ja vaatan oma Eesti “pagulas-põlve” armsaima varanduse kasti, siis on seal lapsepõlvemälestusi äratava ehetega jõulusõime kõrval ka mitu viimase 15 Eestis elatud aasta jook-sul kogunenud sõime: postkaart, mis on kujundatud nagu paberteater; küpressipuust sõim, mille mu õde tõi Jeruusalemma palverännakult; tun-nustatud Krakówi jõulusõimede meistri nikerdatud miniatuurne Neitsi Maarja katedraali koopia; on ka Hiina toodetud sädelev portselanist ma-jake tegelastega... aga kõige armsam on siiski see tükkideks lahti võetud, vanast pappkastist välja lõigatud kujudega jõulusõim, mida igal aastal taas kokku pannakse. Selle jõulusõime meisterdasid meie pere lapsed koos isa ning jõuludeks Belgiast Tallinna tulnud sõpradega. Kui tagantjärele selle tegemise aja peale mõtlen, siis leian küll paralleele Püha Perekonna ja meie pere vahel tol vaesel hetkel. Kuidagi juhtus nii, et meil oli enne jõule vaid 100 krooni sularaha – ja kõik. Ei mingeid sääste. Umbes sama palju maksis turul jõulupuud, aga kust võtta raha toidu ja kingituste jaoks? Kuidas sellise

raha eest elada 2. jaanuarini koos külalistega... Rakendasime kogu oma kujutlusvõime ja panime tööle leidlikkuse instinkti. Siis kukkus nagu taevast 500-kroonine poekupong, tänu millele saime ise tehtud toitudega katta jõuluõhtuks lausa 12 roaga laua, nagu Poola traditsioon ette näeb. Seejärel avastasime, et päev varem oli olnud tugev tuul ja meie kodulähedane mets oli täis murtud oksid. Oh, kui lõbus oli lastel neid korjata ja nendest isade juhendamisel ilusat jõulupuud "punuda"! Nii tekkis paelaga posti külge kinnitatud männiokstest ebatraditsiooniline "mänd-kuusk". Sellegipoolest olin ma väga närvis, sest "esimene täht on ammu taevas ja meil pole veel laud valge linaga kaetud ja kõik on tegelikult valesti ja mitte kooskõlas traditsiooniga ja kuidas me üldse hakkama saame...". Lapsed aga leidsid, et ilma 12 roata võivad jõulud tulla, aga ilma jõulusõimeta kuuse (ehk meie puhul – männiokstest tehtud jõulupuud) all mingeid pühi ei tule. Sel hetkel päästsid belglased meie rahulikud jõulud – nad võtsid ahju kõrvalt vana pappkasti. Ja tol hetkel, kui mina käitusin nagu otse piiblist välja astunud Marta, pahandades kõigiga, kes „päris“ tööga ei tegelenud, täitsid kõik teised Maarja rolli – joonistasid vaikselt lauldes kartongile paksu musta vildikaga kujusid: Neitsi Maarja, Püha Joosepi, Jeesuslapse.

Siis tekkisid inglid, karjased, lambad, taevatäht ja Kolm Kuningat. Isad Marius ja Wim tegid jõulusõime taustaseina ning pabermajakesele katuse, sõber Helen aitas kujud välja lõigata ja voltida neile alused, et kõik saaksid sirgelt seista. Jäi veel värvimine... Hetkel, kui ma vaatasin nende seitsme peale, kes rahulikult tegelesid sellega, mida mina algul vihaselt pidasin põranda pühkimise ja laua katmise kõrval ebaoluliseks, siis ehk sündiski see Jeesuslaps – sündis just laste ja isade kätega hallist pappkastist võlutud jõulusõimes! Ja kõik väline muutus vähetähtsaks. Sel õhtul tundsin, et ka tavalisel leival on eriline maitse, päris taevalik! Ja sellest piisas, nii et neid 12 rooga polnud enam nii väga vajagi. Selle sõime paneme iga aasta 24. detsembril taas kokku, kui jõulupuul on küünlad ja ehted ning tipus kuldne taevatäht. Ilmselt ei pääse ma ka edaspidi närveerimisest ja teen igal aastal vapralt katset 12 rooga valmis saada, aga sellega tegeleme alles siis, kui jõulusõim on valmis seatud. Olen veendunud, et kõige tähtsam jõulupühade puhul ongi Jeesuse kuu sõime asetades kogeda igapäevases leivas taevalikku maitset.

Kõige ilusam sõim, mida ma tean, tegelikult jõulusõime essents, on minu jaoks vana poola traditsioon: selles pole tegemist inimkujudega, vaid kõik peitub sümbolites: jõuluõhtul, mil esimese taevatähega sünnib Jeesuslaps ja pere peaks kogunema laua ümber, et koos vigiliat ehk 12 roast koosnevat paastuõhtusööki süüa, on keskpunktis just laud – see kõige ilusam pind, et jagada igapäevast leiba ja mõtteid. Jõuluõhtul puistatakse värvimata puidust lauale heina – nii nagu laudas sõime –, siis kaetakse see lumivalge linaga – nagu Neitsi Maarja pearätik –, ja selle peale pannakse hõbedasel alusel (nagu nimbus või Pühasid eristav oreool) nn. jõululeiba – see on valge, õhukene, ainult selleks õhtuks küpsetatud reljeefsete jõulustseenidega leib, mis meenutab ka armulauda. See sümboliseerib Jeesust. Aga kuhu jäävad Neitsi Maarja, Joosep, ingel, karjased, loomad, taevatäht, kolm kuningat? Need ilmuvad meie silme ette hetkel, kui pereisa loeb evangeeliumi Jeesuse sünnist. Pärast seda jagavad kõik pereliikmed omavahel jõululeiba (Opłatekit) – segunevad vabandused ja head soovid, naer ja liigutusest tekkinud pisarad, pere sees tekitab midagi erilist – kõike saab taas alustada. Murdmise hetkel põrandale kukkunud jõululeiva tükk korjatakse hooliga üles, suudeldakse ja pannakse suhu – ka see on väga vana Poola komme – leiba ei visata kunagi ära.

Sellel jõululaual on veel üks meie silmade eest varjatud jõulusõime mõte: et parandada seda, et keegi ei tahtnud vastu võtta Maarjat ja Joosepit, kes hädas otsisid öömaja, kus saaks Last ilmale tuua, pannakse lauale üks taldrik rohkem, mis – juhul, kui ei koputa uksele kodutu, kutsumata külaline, keda tuleb kostitada – jääb jõuluõhtu lõpuni puhtaks. Usutakse, et see koht kuulub ka pere esivanematele, kes on siit maailmast lahkunud. Vaatamata sellele, kas peres on usklikke või mitte, hoitakse ja mõistetakse seda traditsiooni. Kõige tähtsam on osata enda sees ehitada ruumi tundmatu, hüljatu vastuvõtmiseks, et ulatada leiba sellele, kes seda vajab.

MÄLESTUSI JÕULUSÕIMEST

LAPSEPÕLVEKODUS PROVENCE'IS

M. MICHEL RAINERI,
PRANTSUSE SUURSAADIK EESTIS
(TÕLKINUD MIRJAM PARVE)

Mälestused jõulusõimest viivad mind tagasi õrna lapseikka – sündisin nimelt Provence'is, kus see traditsioon on iseäranis elujõuline. Prantsusmaal koosneb jõulusõim enamasti lauta meenutavast majakesest (mille katuse tipus on täht), kus Jumalaema lapse ilmale tõi, ning selles paiknevatest tegelaskujudest: hädavajalikud on loomulikult Jeesuslaps, Joosep ja Maarja – viimast ei kujutata äsja sünnitanud naisena, vaid palves –, härg ja eesel (sain alles palju hiljem teada, et nemad on sõimele lisatud hiljem, traditsiooni kujunemise käigus ning Pühakirjas neid otseselt mainitud pole), tavaliselt vähemalt üks ingel, kolm tarka, ja lõpuks talled, kes pastoraalset meeleolu veelgi võimendavad. Sealt edasi on tegelaste valik juba mõnevõrra vabam; Provence'i traditsioon on nende

hulka aga pea lõpmatuseni mitmekesisistanud. Sõimes, mis pannakse Provence'is välja igas kristlikus kodus, käivad enamasti 2–8 sentimeetri kõrgused kipsfiguurid, mille jaoks on prantsuse keeles eraldi nimetus: santons, mida võiks tõlkida kui „pühakukesed“. Jõulusõimefiguurid kuuluvad Provence'i traditsiooni täpselt samamoodi nagu lavendel või Avignoni sild. Figuurid kujutavad mitmesuguste ametite esindajaid: pagar, veskimees, karjus lambukestega õlul jne; tüüpilisi tegelasi nagu mustlane või teineteisele toetuv väike vanapaar; ning Provence'i muinasjuttude või Alphonse Daudet' raamatutega seotud tegelased (vanapaar Grasset ja Grassette, „õnnis ullike“ jt). Aastate jooksul täieneb iga pere kollektsioon uute kujukestega sedamööda, kuidas pere majanduslik olukord võimaldab: need väikesed käsitsimaalitud figuurid on mõnikord tõelised kunstiteosed, mistõttu nad võivad muidugi olla üsna kallid. Ehkki ka Hiina kauba turuletulek oli juba minu noorpõlves ilmselt üsna paratamatu.

Prantsuse suursaadik M. Michel Raineri
lapsepõlves koos vennaga jõulusõime uudistamas

Advendiaja alguses kangastub mulle alati mu isa, kes, nagu kõik perepead tollal, hõivas jõulusõime tarbeks terve ruutmeetrisuuruse laua meie väikeses korteris. Lauale aetas ta raamatud ning üle nende laotas jõupaberilehe, jättes mulje kergest maastikureljeefist. Lehele maalis ta teerajad ja taimestiku, selle asemel, et valmis taust poest osta. Järgmiseks pani ta paika papist majakesed, mille ta oli samuti ise meisterdanud. Meie Petlemm laienes aja möödudes vastavalt papa inspiratsioonile: ta lisas sinna igal aastal uusi ehitisi. Ta ei hoidnud anakronismide arvelt kokku (tõsiasi, et külakeses seisis kaunis gooti katedraal, mida sai seestpoolt valgustada, hämmeldas mind veel kaua ka siis, kui olin juba katehheesi läbinud). Mäletan, kuidas isa, suurepärase meistrimees, visalt külakese serval kõrgunud veski tiibade kallal nokitses ja need sellest hoolimata kunagi päris korralikult pöörlema ei hakanud.

Keskel asus loomulikult laut ning selle poole oli teel kogu tegelaskond. Kui olime juba piisavalt suured, saime õiguse kujukeste paigutamises osaleda. Need olid nõnda õrnad, et muul ajal ei tohtinud me neid puudutada. Siis pidime ootama jõuluõhtut ja südaööl (kui olime juba nii suured, et võisime seni üleval olla) saime oma kohale asetada Jeesuslapse. See oli päris liigutav väike tseremoonia, ilmselt seetõttu, et palvetasime siis üheskoos, mida ei juhtunud tihti – üldiselt mu vanemad oma usku eriti ei praktiseerinud. Siis saabusid lauale kolm hommikumaa tarka, paiknedes alguses kaugel ning lähenedes pisut iga päevaga, kuni jõudsid kolmekuningapäeval laudani välja. Kui isa suri, olin ma üheksa-aastane. Jätkasin seda traditsiooni veel kaua.

Ei kirikute juurde tehtud jõulusõimed, kus figuurid olid vahel elusuurused, ei härg, kes tänas noogutusega kõiki, kes korjanduskarpi mündi panid (seda mehhanismi sai ka õlekõrrega tööle panna), ei „elusad jõulusõimed“, mida etendasid lihast ja luust mehed, naised ja loomad, ega jõulutraditsioonid teistes maades, mida olen külastanud, näiteks Krakowi kaunid sõimed, ei ole minus äratanud sellist hingeliigutust nagu minu isa meisterdatud papist majakesed. Diplomaadielu juurde kuuluvate arvukate kolimiste käigus on meie jõulusõimetegelaste kollektsioonist nii mõnigi figuur kaotsi läinud. Ent jõuluajal on meil siiski alati jõulusõim majas. Ostan juba valmis sõime, mis peegeldaks kohalikke tavasid. Näiteks on mul üks väga lihtne Senegali jõulusõim, kus on ainult Jeesuslaps Maarja ja Joosepiga, kõik kolm mustanahalised. Kas on veel kaunimat tunnistust ilmutuse universaalsusest?

Tagantjärele paistab mulle, et katoliiklike perede jaoks on jõulusõim midagi õigeusklike ikooninurga taolist: harras paik, kuhu pere koguneb palvetama. Seal hõljub ka Püha Vaimu hingus ning juhib väikest liturgiat, mis seisneb figuuride paigutamises ja Messia kohaleasetamises pärast kesköömissalt naasmist. Ajaga on üha enam võimust võtnud vanikute laviini ja värviliste kuulikeste all vankuvad jõulukuused (isegi kirikutes, millest on mul eriti kahju) ning jõulud on muutunud kaubanduslikuks keeriseks. Mulle meeldib väga mõte, et elutoa nurgas seisavad siiski veel mõned kipsist, portselanist või isegi paberist kujud märgina Jumala vaiksest kohalolust kodus.

JÕULUSÕIMED TŠIILIS

HENTON FIGUEROA ASTE,

TŠIILI AUKONSUL

Tšiilisse jõudis jõulusõimede traditsioon siis, kui Hispaania konkistadoorid hakkasid kohalikele indiaanlastele rõõmusõnumit kuulutama. Tšiilis on jõulud suvel, kui kõikjal on palju puuvilju ning päike on igapäevane sõber.

Suuremad indiaani hõimud – maputšed (maainimesed), huillitšed (lõunainimesed) ning pehuentšed (inimesed, kes söövad männiseemneid) võtsid Püha Franciscuse poolt algatatud ja Euroopas laialdaselt levinud kombe kiiresti omaks. Eriti meeldis neile, et Jumal sai inimeseks ning elas meie keskel. Samuti oli neile väga südamelähedane, et igaüks saab tähistada Lunastaja sünni mitte ainult pealtvaatajana, vaid aktiivse osalejana, nii nagu kohalikud karjased, kes ruttasid Petlemma poole niipea, kui said ingliltelt teada, et Jeesuslaps on koos ema ja Joosepiga laudas. Indiaanlastele on eriti armas mõte, et esimesena kutsuti Lunastajat vaatama maalapsed, mitte suurilmadaamid ega linnahärrad.

Tšiilis tehakse jõulusõimed tavaliselt punast savist, kuna see on seal kõige kättesaadavam materjal kujude modelleerimiseks. Alguses valmistasid pered jõulusõime vaid Püha Perekonna figuurid: Joosepi, Maarja ja Jeesuse; siis lisandusid loomad: lehm, eesel ja lambad, mis on kohalike lemmikud (eriti maitse pärast). Hiljem on jõulusõimesse ilmunud tantsijad, hobused, kanad ja munad ning palju puuvilju: nektariinid, viinamarjad ja pirnid, kuna need on detsembrikuus tšiili söögilaual tavalised. Kujud on tavaliselt värvikad, maalitud suve silmapaistvaimates toonides – kollase, punase ja valgega.

Üks õpetus, mis on tšiili perede hulgas levinud, ütleb, et jõulusõime ehitamisel saab osaleda ainult see, kes on käitunud hästi, seetõttu pingutavad eriti lapsed selle nimel, et neile oleks advendiajal lubatud ligipääs “ehitusplatsile”.

Tšiili linnakord sätestab, et iga linna raekoja platsi keskel peab alati olema suur jõulusõim.

Jõulusõime valmistamise kaudu siseneme tasapisi jõuluaega ja tähistame Jeesuse Kristuse sündimist. Jõulusõime ettevalmistustööd võivad alata juba sügisel, kuid intensiivsem meisterdamine algab kindlasti koos adventiaja tulekuga. Jõulusõime valmistamine annab võimaluse ühistegevuseks perekonnas, koolis, klassis, sõpruskonnas, huviringis, pühapäevakoolis jne. See on ühine looming, kus igaühel on võrdsed võimalused oma fantaasiat rakendada. Siin ei ole vanuse ega oskuste piire. Mis on jõulusõim?

MIKS ME TEEME JÕULUSÕIMI?

ENE MELLOV JA SIRJE SÄÄR,
JÕULUSÕIMEDE NÄITUSTE KORRALDAJAD EESTIS

Jõulusõim on Kristuse sündimise loo esitlemine tegelaste kaudu, kes ümbritsesid Jeesuslast. Traditsiooni järgi on jõulusõime tegelasteks

- 1) Jeesuslaps sõimes
- 2) Neitsi Maarja
- 3) Joosep
- 4) Härg
- 5) Eesel
- 6) Karjused ja lambad
- 7) Inglid
- 8) Kuningad (lisanduvad kolmekuningapäeval).

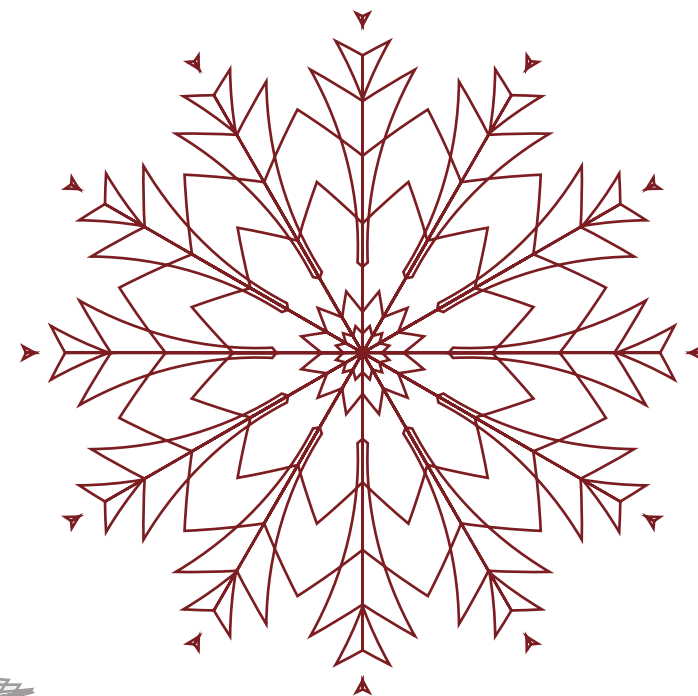
Kui sõim ja kõik tegelased on oma koha leidnud, asetatakse viimasena sõime Jeesuslaps (jõuluööl, 25. detsembril).

Kuidas valmistada jõulusõime? Milliseid materjale, tehnikaid kasutada?

Jõulusõime valmistamisel saab kasutada kõiki materjale ja tehnikaid, mis sobivad lapse käelisele osavusele. Näiteks

- Plastiliinist või voolimismassist voolitud kujukesed
- Paberist välja lõigatud ja maalitud nukud
- Kangast, lõngast, villast, puidust, traadist jm materjalidest mahulised kujud.

Enne meisterdamist oleks tore tutvustada lastele Kristuse sündimise lugu. Selleks sobib muidugi piibel, vastav pühapäevakooli materjal või vaba jutustus jõulusündmusest, mis inspireerib meisterdajat. Jõulusõime valmistamine peaks kulgema rahulikus tempos ja rõõmsas meeleolus. Ülepeakaela ei tohiks jõulusõime valmistada. Rahulikku ja rõõmsat meisterdamist!

TÄNAME EESTI KIRIKUTE NÕUKOGU, KOOSTÖOKOGU 800 AASTAT MAARJAMAAD, EV SISEMINISTEERIUMI, HASARTMÄNGUMAKSU NÕUKOGU, TALLINNA KOMMUNAALAMETIT, TALLINNA KESKLINNA VALITSUST, KADRIORU PARKI, ETV-D JA KÕIKI TALLINNA VENE NING APTEEGI TÄNAVA OMANIKKE, KES OMA AKNAD LAHKELT MEIE KASUTUSSE ON LUBANUD!

